

УИЛЯМ МОРИСЪН ЧУВАЛЪТ

Превод от английски: [Неизвестен], 1972

chitanka.info

В началото те дори не подозираха за съществуването на Чувала. Макар и да бяха го забелязали, когато кацаха върху астероида, те решиха, че това вероятно е скална издатина върху голата силициева повърхност на елипсовидната планета, чийто най-голям диаметър според капитан Ханко възлизаше на около 3 мили, а най-малкият — на около две. На никому не би хрумнало, че скромният предмет, така неочаквано попаднал в техните ръце, скоро ще бъде признат за най-скъпоценната находка в Слънчевата система.

Кацането стана случайно. Правителственият патрулен кораб претърпя авария и беше принуден да търси място за ремонт, за който бяха необходими най-малко 70 часа. За щастие те разполагаха със запас от въздух и рециркуляционната система на кораба работеше безпогрешно. Хранителните запаси бяха ограничени, но това не безпокоеше екипажа, тъй като всички знаеха, че могат да си стегнат коланите и няколко дни да прекарат с намалени порции. Много по-лошо стояха нещата с водата: голяма част от нея беше загубена поради пукване на цистерните. През следващите 50 часа водата беше главна тема в техните разговори.

Накрая капитан Ханко каза:

— Каквото и да си говорим, водата няма да ни стигне. И наоколо никъде няма нито една снабдителна станция. Остава ни само да радираме и да се надяваме, че ще ни изпратят спасителен кораб с аварийен запас.

Шлемофонът на неговия помощник се отзова тъжно:

— Ще бъде голяма мръсотия, ако не се намерим едни други в пространството, капитане.

Капитан Ханко се изсмя мрачно.

— Разбира се. Тогава ще имаме случай да изясним дали можем да издържим дълго без вода.

Известно време всички мълчаха. След това вторият помощник каза:

— Възможно е да има вода някъде тук, на астероида, сър.

— Тука? А как би могла тя да се задържи тук при такава сила на тежестта, която едва задържа скалите да не отлетят в пространството? И къде е тя, дявол да го вземе?

— Отговарям на първия въпрос — отзова се мек плавен глас, който сякаш проникваше през тъканта на скафандрите някъде изотзад.

— Тя може да се запази в кристално състояние. Отговарям на втория въпрос. Тя се намира на дълбочина 6 фута и съвсем не е трудно да се получи.

Още при първите думи всички се обърнаха. Но там, откъдето им се струваше, че идва гласът, нямаше никой. Капитан Ханко се намръщи и очите му заплашително се свиха.

— Надявам се, че между нас няма глупави шегаджии — кротко промърмори той.

— Не — отвърна гласът.

— Кой каза това?

— Аз, Изърл.

В този момент един от членовете на екипажа забеляза някакво движение по повърхността на огромната скала. Когато гласът замлъкна, движението се прекрати, но хората вече не снемаха очи от това място. И така те научиха за Изърл или за Чувала на мъдростта, както още го наричаха.

Ако екипажът не беше на държавна служба и ако корабът не принадлежеше на правителството, капитан Ханко би могъл да обяви Чувала за своя собственост или за собственост на своите господари и би излязъл в оставка като приказно богат човек. Но при стеклите се обстоятелства Чувалът премина в собственост на правителството. Неговото огромно значение беше осъзнато почти веднага и Джейк Зиблинг имаше основание да се гордее, когато кандидатурите на по-важни и по-влиятелни личности бяха отклонени и за страж на Чувала назначиха него. Зиблинг беше късичко, набито човече, имащо прекомерна склонност към самокритика. Той изпълни няколко трудни задачи и позволи на други хора да присвоят лаврите на неговите успехи. Длъжността на страж не беше за самохвалковци и онези, от които зависеше назначението, знаеха това. Този път те пренебрегнаха официалните чинове и външната репутация и избраха човек, който малко не обичаха, но на когото се доверяваха напълно. И това беше най-великият данък, поднасян някога пред олтара на честността и способностите.

Чувалът, както изясни Зиблинг, като го наблюдаваше всеки ден, променяше рядко формата, в която хората го видяха за първи път — твърда, сивкава буца, напомняща чувал с картофи. Такъв той си оставаше винаги и докато не му задаваха въпроси, в него не се

забелязваха никакви признаци на живот. Хранеше се рядко: според думите му — един път на хиляда години, ако се намираше, в покой, и един път седмично — в периоди на напрегната дейност. Той ядеше и се движеше, протягайки лъжепипало, след което то се свиваше обратно и Чувалът отново се превръщаше в чувал с картофи.

Скоро се оказа, че името Чувал е удачно и от друга гледна точка. Чувалът беше наистина натъпкан със сведения и още повече с мъдрост. Първоначално мнозина се съмняваха в това: някои не повярваха дори до края, по същия начин, както някои хора цели столетия след Колумб продължаваха да смятат, че Земята е плоска. Но тези, които бяха виждали и чували Чувала, нямаха никакви съмнения. Те дори бяха склонни да допускат, че Чувалът знае всичко. Разбира се, това не беше така.

Официалната функция на Чувала, узаконена от Сенатската комисия по междупланетни съобщения, беше да отговаря на въпроси. Първите въпроси, както видяхме, бяха зададени случайно от капитан Ханко. След това въпросите се задаваха планомерно, но техните цели бяха сами по себе си безпорядъчни и случайни, и на някои от политиците се удаде да се обогатят солидно, преди правителството да постави край на изтичането на информация и да регламентира процеса на задаването на въпросите и получаването на отговорите.

Времето за разговори с Чувала се разпределяше с месеци напред и се разпродаваше нечувано евтино, ако се има предвид печалбата, която тези разговори носеха — само по 100 хиляди за минута. Именно тази търговия с неговото време доведе до първата голяма свада в правителството.

Внезапно се оказа, че Чувалът не е в състояние да отговори на въпрос, който за мозък с неговата мощност би трябвало да бъде твърде прост, и това предизвика втори взрив с такава сила, че можеше да бъде наречен криза. Сто и двадесет клиенти, всеки от които вече беше заплатил своите сто хиляди, надигнаха вой, чуващ се на всички планети.

Започна официално разследване, при което Зиблинг беше подложен на разпит, и пред публиката се разкриха всички свади и противоречия в правителството.

Зиблинг повери Чувала на грижите на своя помощник и сега на заседанието на Сенатската комисия той неловко се свиваше пред

насочените в него кинокамери. Разпита водеше сенаторът Хориган — груб, суетен и креслив политикан.

— Вашето задължение е да поддържате Чувала в състояние, позволяващо да се получават отговори на въпросите. Така ли е, мистър Зиблинг? — осведоми се сенаторът Хориган.

— Да, сър.

— Тогава защо Чувалът се оказа неспособен да отговори на въпросите, зададени му от клиентите? Тези джентълмени са заплатили своите пари честно — по сто хиляди всеки. Доколкото разбирам, се е наложило да им бъде върната тази сума. Това значи, че правителството е загубило... ъъ, една минута... 120 по сто хиляди... 120 милиона! — разчленено провъзгласи той.

— 12 милиона, сенаторе — бързешком прошепна секретарят. Поправката не беше приета и сумата от 120 милиона след време украси вестникарските заглавия.

Зиблинг отговори:

— Както установихме, сенаторе, Чувалът се е оказал неспособен да отговаря на въпросите, тъй като не е машина, а живо същество. Той е капнал. На него му задават въпроси по 24 часа в денонощието.

— Кой е дал разрешение за такова идиотско използване на Чувала?! — прогърмя сенаторът Хориган.

— Самият вие, сенаторе — бързо отговори Зиблинг. — Това разпределение на неговото време беше установено със закон, внесен от вас и одобрен от вашия комитет.

Тъй като сенаторът Хориган нямаше ни най-малка представа за този закон, макар и да се беше подписал под него, не можеше, разбира се, да бъде смятан за отговорен във връзка с едни или други положения в посочения документ. Но в очите на обществото подобна ситуация подкопаваше неговото реноме. От този момент той стана заклет враг на Зиблинг.

— Следователно Чувалът не е отговарял на въпросите в продължение на цели два часа?

— Да, сър. Той възобнови отговорите си едва след като си почина.

— И вече отговаряше без каквито и да е затруднения?

— Не, сър. Неговите отговори се забавят. Последните клиенти се оплакват, че им измъкват парите по мошенически начин. Но тъй като

той все пак отговаряше, ние не се съобразявахме с тези жалби и финансовото управление отказа на клиентите да възмезди загубите им.

— Вие смятате ли, че да се мамят клиентите, заплатили за своето време, е честно нещо?

— Това не се отнася до мене, сенаторе — отговори Зиблинг, мъчейки се да овладее нервите си в този момент. — Аз само следя да се изпълняват законите. Въпроса за честността предоставям да решавате вие. Надявам се, че в това отношение сте безукорен.

Присъстващите се разсмяха, а сенаторът Хориган пламна целият. Той беше толкова непопулярен, колкото може да бъде непопулярен политик, докато все още е политик. Него не го обичаха дори членовете на собствената му партия и между смеещите се имаше няколко от неговите най-добри политически приятели. Той реши да промени хода на разпита.

— Истина ли е, мистър Зиблинг, че често не сте допусkali клиенти, представили разписки за заплащането на необходимата сума.

— Така е, сър. Но...

— Признавате ли това?

— Въпросът е не в това, дали признавам, или не признавам, сенаторе. Аз искам само да кажа...

— Не е важно какво искате да кажете. Важно е онова, което, вече казахте. Вие сте мамили хора, които са заплатили пари.

— Това не е истина, сър. На тях време им се предоставяше покъсно. Причината за моя отказ да им дам разрешение за консултация с Чувала веднага е, че въпросното време вече предварително е било резервирано от Управлението на въоръжените сили. Те правят важни изследвания, при които са възникнали някакви въпроси. Вие знаете добре, че що се отнася до реда, в този случай мненията се разделиха. Поради това, когато възниква въпрос, кой да бъде първи, частният клиент или представителят на правителството, аз никога не взимам върху себе си отговорността. Винаги се консултирам с правителствения съветник.

— По такъв начин вие отказвате да взимате собствени решения?

— Моето задължение, сенаторе, е да следя самочувствието на Чувала. Аз не се бъркам във въпросите на политиката. Три дни преди да напусна астероида, ние имахме малко свободно време — един от

клиентите, вече заплатил парите, закъсна поради авария и тогава аз запитах Чувала...

— О, разбира се, вие сте използвали това време за своите собствени интереси?

— Не, сър. Аз запитах Чувала за най-ефективния режим на неговата работа. От предпазливост — знаех, че на моите думи могат и да не повярват — направих запис. Ако желаете, сенаторе, мога да демонстрирам тук този звукозапис.

Сенаторът Хориган изгрухтя и махна с ръка.

— Продължавайте.

— Чувалът отговори, че са му необходими два часа пълна почивка на всеки двадесет плюс един добавъчен час за това, което той нарича развлечение. Под развлечение той разбира разговор с някого, който ще задава, както той се изразява, разумни въпроси, без да бърза с отговорите.

— И вие предлагате правителството да хвърля на вятъра по три от всеки двадесет часа — 180 милиона сухи пари!?

— 18 милиона — прошепна секретарят.

— Това време не би било загубено напразно. Ако Чувалът се преумори, той ще загине преждевременно.

— Вие предполагате това?

— Не, сър. Това го каза Чувалът.

Тук сенаторът Хориган се впусна в приказки за необходимостта да се разобличат престъпните планове и Зиблинг беше освободен от по-нататъшен разпит. Бяха извикани други свидетели, но в края на краищата Сенатската комисия така и не успя да стигне до някакво определено решение. Затова беше внесено предложение да бъде привлечен към разследването самият Чувал.

Тъй като Чувалът обаче не можеше да се яви в Сената, наложи се Сенатът да се яви пред Чувала. Комитетът на седемте не можеше да скрие безпокойството си, когато корабът спря и протегна пристанищните куки към повърхността на астероида. На всеки от членовете на комитета вече се беше налагало да пътува в пространството, но досега ставаше дума за цивилизовани центрове и на сенаторите очевидно не им се харесваше перспективата да кацнат на тази лишена от въздух и светлина скалиста плоча.

Както винаги, представителите на телевизионните компании бяха вече тук. Те кацнаха и монтираха своите апарати още преди сенаторите да направят първите си несигурни крачки в безопасните кабинни на кораба.

Зиблинг забеляза, че в тази малко страшна обстановка, далеч от родината, сенаторите не бяха много самоуверени. На него му предстоеше да играе ролята на доброжелателен екскурзовод и той с удоволствие се зае с нея.

— Виждате ли, джентълмени — каза той почтително, — по съвет на Чувала беше решено той да се осигури срещу възможната опасност от метеорити. Именно метеоритите са унищожили изцяло тази странна раса и само по щастлива случайност последният от нейните представители е избягнал същата участ. Поради това ние построихме непробиваем купол-закритие и сега Чувалът живее под негова защита. Клиентите се консултират с него, като използват телефонна и телевизионна връзка, което е почти така удобно, както и личният разговор.

Сенаторът Хориган побърза да се залови за най-съществения пункт на това съобщение.

— Вие имате предвид, че Чувалът се намира в безопасност, а ние сме изложени на ударите на метеоритите?

— Разбира се, сенаторе. Чувалът е нещо единствено по рода си. Хората, дори и сенатори, са много. Те винаги могат да се подменят чрез избори.

Сенаторът позеленя от страх.

— Според мен да се смята, че правителството не се грижи за безопасността и здравето на своите служители е оскърбление.

— Също смятам така. Аз живея тук цяла година. — И Зиблинг добави меко: — Не искате ли, джентълмени, да видите Чувала?

Джентълмените се взряха в телевизионния екран и видяха Чувала, който приличаше на груб чувал с картофи, мушнат в един трон и забравен там. Той до такава степен изглеждаше нежив, че на всички им се струваше странно как той стои във вертикално положение, без да се изтърколи от трона. Въпреки това сенаторите известно време не можеха да въздържат чувството на благоговеен ужас, което ги беше обхванало. Дори сенаторът Хориган мълчеше.

Впрочем всичко това скоро премина и той заяви:

— Сър, ние сме официалната следствена комисия на Междупланетния сенат и сме дошли тук, за да ви зададем няколко въпроса.

Чувалът не прояви никакви признаци на желание да отговори и сенаторът Хориган, като се изкашля, продължи:

— Истина ли е, сър, че вие искате два часа пълен отдых на всеки двадесет часа и един час за развлечение, или извинете ме, ще се изразя по-точно — за успокоение?

— Това е истина.

Хориган очакваше продължение, но Чувалът, за разлика от сенаторите, не се впусна в подробности. Един от членовете на комитета запита:

— Къде ще намерите индивид, който да е способен да води разумен разговор с такова мъдро същество като вас?

— Тук — отговори Чувалът.

— Трябва да се задават конкретни въпроси, сенаторе — вметна Зиблинг. — Чувалът обикновено не говори за това, за което нарочно не го питат.

Сенаторът Хориган бързешком каза:

— Предполагам, сър, че когато вие говорите за намирането на интелект, достоен за разговори с вас, имате предвид един от членовете на нашия комитет, и аз съм сигурен, че от всички мои колеги няма нито един, който да не е годен за тази цел. Но все пак ние не можем да прехосваме своето време, необходимо за изпълняването на много други задължения, и бих искал да запитам, сър, кой измежду нас според вашето мнение всъщност разполага с мъдростта, необходима за такава огромна задача?

— Никой — каза Чувалът.

Сенаторът Хориган беше смутен. Един друг сенатор се изчерви и запита:

— Че тогава кой?

— Зиблинг.

Хориган забрави своето благоговение пред Чувала и изкрещя:

— Това е организирано предварително!

Вторият сенатор се осведоми:

— А защо тук няма други клиенти? Нима времето на Чувала не е продадено предварително за много време напред?

Зиблинг кимна.

— Наредиха ми да анулирам всички поръчани предварително консултации, сър.

— Кой глупак е наредил това?

— Сенаторът Хориган, сър.

В този момент разследването всъщност и завърши. Преди комисията да тръгне към изхода, сенаторът Хориган успя да зададе на Чувала един отчаян въпрос:

— Сър, ще бъда ли преизбран?

Крясъци на възмущение, изтръгнаха се от неговите колеги, заглушиха отговора на Чувала и само неговият въпрос беше чуто ясно и разнесен от радиостанциите в междупланетното пространство.

Ефектът от това произшествие беше такъв, че сам по себе си беше и отговор на въпроса на сенатора Хориган. Той не беше преизбран. Но още преди изборите той успя да гласува срещу назначаването на Зиблинг на поста събеседник на Чувала. Зиблинг все пак беше назначен с четири гласа срещу три и решението на комисията беше утвърдено от Сената. На свой ред сенаторът Хориган изчезна временно както от живота на Чувала, така и от живота на Зиблинг.

* * *

Зиблинг очакваше своето първо едночасово интервю с Чувала с известен трепет. Досега неговите задължения бяха ограничени с прости задачи, установени от инструкциите: преглед на противометеоритния купол-закритие, осигуряване на необходимите запаси от храна, а така също и грижи за военното поделение и за гвардейците от междупланетния флот. Вече по това време беше въведена строга охрана, защото огромната ценност на Чувала беше призната в цялата Слънчева система и на всекиго беше ясно, че хиляди престъпници ще се опитат да откраднат това беззащитно съкровище.

А сега, мислеше Зиблинг, аз трябва да разговарям с него. Той се страхуваше да не изгуби доброто мнение, което, кой знае защо, Чувалът си беше съставил за него. Той се намираше в положение, странно напомнящо положението на млада девица, на която повече би й се искало да си бърби за тоалети и момчета с някого, който се намира

на нейното ниво, но е принудена да води бляскав и дълбокомислен разговор с човек, три пъти по-стар от нея.

Пред Чувала обаче неговият благоговееен страх до известна степен се изпари. Би било абсурд да се твърди, че са го успокоили маниерите на това странно същество. То беше лишено от каквито и да е маниери и дори когато част от него почваше да се движи — обикновено по време на разговор, — това движение изглеждаше съвършено безлично. И независимо от това, нещо в Чувала смекчи страховете на Зиблинг.

Известно време той стоя пред Чувала, мълчейки. След това за негово изумление Чувалът заговори — за първи път заговори сам, без да очаква въпрос.

— Вие няма да ме разочаровате — каза той. — Аз не очаквам нищо.

Зиблинг се усмихна. Чувалът никога още не беше говорил така. За първи път той се стори на Зиблинг не толкова механически мозък, колкото живо същество. Зиблинг запита:

— Някой питал ли ви е преди това нещо за самия вас?

— Само един човек. Това беше, преди да разпределят моето време по минути. И дори този човек прекъсна своите въпроси, когато съобрази, че е по-добре да ме запита как да стане богат. Той почти не обърна внимание на моя отговор.

— На колко сте години?

— На четиристотин хиляди. Мога да ви посоча своята възраст точно до части от секундата, но предполагам, че точните цифри интересуват вас по-малко, отколкото моите обикновени събеседници.

Чувалът не е лишен от своеобразно чувство за хумор, помисли Зиблинг и запита:

— И колко години сте прекарвали в самота?

— Над десет хиляди години.

— Веднъж вие казахте на някого, че другарите ви са били убити от метеорити. Не можехте ли да се предпазите от тази опасност?

Чувалът заговори бавно и почти уморено:

— Това се случи тогава, когато ние вече загубихме интерес към живота. Първият от нас умря преди триста хиляди години.

— И оттогава вие сте живели без желание за живот?

— Аз нямам и желание да умра. Животът ми стана навик.

— Защо загубихте интерес към живота?

— Защото ние изгубихме бъдещето. Ние сбъркахме в сметките си.

— Нима можете да правите грешки?

— Ние не сме загубили тази способност. Ние сбъркахме и макар онези от нас, които живееха тогава, да избягнаха гибелта, на следващото поколение не му потръгна. След това вече нямаше заради какво да живеем.

Зиблинг кимна. Подобна загуба на интерес към живота можеше да бъде разбрана от човека. Той запита:

— Нима с вашите знания не сте могли да отстраните последиците от своята грешка?

Чувалът отговори:

— Колкото повече неща стават за теб възможни, толкова по-ясно осъзнаваш, че не може да се направи нищо, заобикаляйки природните закони. Ние не сме всесилни. Понякога някой от особено глупавите клиенти ми задава въпроси, на които не мога да отговоря, а след това се сърди, защото чувствава, че е заплатил парите си напразно. Други ме молят да предсказвам бъдещето. Аз мога да предскажа само онова, което мога да изчисля, но моите възможности за изчисления също са ограничени и макар в сравнение с вашите да са огромни, те не дават възможност да се предвиди всичко.

— Как се е случило така вие да знаете толкова много? Знанието във вас ли се ражда?

— Ражда се само възможността за познание. За да знаем, ние трябва да се учим. Моето нещастие е, че толкова малко съм забравил.

— Какви качества на вашия организъм или какви органи на мисленето ви позволяват да знаете толкова много?

Чувалът заговори, но думите му бяха непонятни за Зиблинг и той си призна това.

— Бих могъл да ви кажа веднага, че няма да разберете — промълви Чувалът, — но исках да осъзнаете това сам. За да ви обясня всичко това, би ми се наложило да ви продиктувам десетки томове и тези томове едва ли биха били разбираеми дори за вашите специалисти по биология, физика и науките, които вие току-що започвате да изучавате.

Зиблинг мълчеше и Чувалът заговори сякаш в мислите си:

— Вашата раса все още не е разумна. Вече много месеци съм в ръцете ви, но нито един от вас не ми е задавал важни въпроси. Онези, които искат да забогатеят, ме разпитват за минерали и за концесии за участъци, питат кой от техните планове може да им помогне да натрупат състояние най-добре. Някои лекари ме питат как да лекуват смъртноболни богати пациенти. Вашите учени ме молят да решавам проблеми, за които те без моя помощ биха употребили години. А когато въпроси задават вашите управници, те се оказват най-глупавите от всички, тъй като искат да знаят само едно: как да се задържат на власт. Никой не пита това, което трябва.

— За съдбата на човечеството?

— Това е предсказание на далечното бъдеще. То е въвн от моите възможности.

— Какво всъщност ние *трябва* да питаме?

— Ето въпроса, който очаквах. Вие трудно можете да разберете неговата важност, тъй като всеки от вас е зает само със себе си.

Чувалът замлъкна, а след това промърмори:

— Аз дрънкам непростими глупости, когато разговарям с тези тъпаци. Но дори глупостите могат да се смятат за информация. Други не разбират, че в големите неща прямотата е опасна. Те ми задават въпроси, които изискват специални отговори, а би трябвало да ме запитат за нещо общо.

— Не ми отговорихте.

— Това е част от отговора — да се каже, че въпросът е важен. Управниците ви виждат в мен ценна собственост. Те би трябвало да запитат толкова ли е голяма моята ценност, както това им се струва. Би трябвало да запитат какво носят моите отговори — полза или вреда.

— А какво носят те?

— Вреда, огромна вреда.

Зиблинг беше поразен. Той каза:

— Но ако вашите отговори са верни...

— Процесът, при който се постига истината, е също толкова скъпоценен, както и самата истина. Аз ви лиших от него. Давам на вашите учени истината, но не цялата, тъй като те не знаят как да я постигнат без моята помощ. Би било по-добре, ако те я опознаваха с цената на много грешки.

— Не съм съгласен с вас.

— Ученият ме пита какво става в живата клетка и аз му отговарям. Но ако би изследвал клетката самостоятелно, па макар и с цената на дълги години работа, той би стигнал до финала не само чрез тези знания, но и с много други, с познаването на неща, за които той сега дори не подозира, а те са тясно свързани с неговата наука. Той би открил и много нови методи за изследване.

— Но нали в някои случаи знанието е полезно само по себе си? Така например чувах, че вече се използва предложението от вас евтин процес за производство на уран на Марс. Какво вредно има в това?

— А известно ли ви е какво количество има от необходимата суровина? Вашите учени не обмислиха този въпрос и ще прахосат цялата суровина, така че твърде късно ще разберат какво са направили. Такова нещо вече стана и на Земята. Вие разбрахте по какъв начин може да се преработва евтино водата, изразходвахте водата безразсъдно и скоро тя престана да ви е достатъчна.

— Какво лошо има в това да се спаси животът на умиращ пациент, както това са правили някои лекари?

— Първият въпрос, който би трябвало да бъде зададен, е заслужава ли да се спасява животът на такъв пациент.

— Но именно това един лекар не трябва да пита. Той е длъжен да се мъчи да спаси всички умиращи. Точно така, както вие никога не питате дали хората ще превърнат вашите знания в добро или в зло. Вие просто отговаряте на въпросите.

— Аз отговарям само защото на мене ми е все едно и не ме интересува как те използват онова, което ще кажа. Нима на лекарите им е все едно?

Зиблинг каза:

— Подразбира се, че вие отговаряте на въпроси, а не ги задавате. Всъщност защо отговаряте въобще?

— Някои представители на човечеството обичат да се хвалят. Други да правят така нареченото добро, а трети да печелят пари. Онова неголямо удоволствие, което мога още да получавам от живота, се състои в това да давам информация.

— А не бихте ли могли да намирате удоволствие в лъжата?

— Аз съм толкова неспособен да лъжа, колкото вашите птици не могат да напуснат Земята на собствените си криле.

— Още един въпрос. Защо поискахте по време на почивката си да разговаряте именно с мене? Ние имаме бляскави учени и велики хора във всички области и сред тях бихте могли да си изберете.

— Не ме интересуват великите представители на вашата раса. Избрах вас, защото сте честен.

— Благодаря, но на Земята има още много други честни хора. На Марс и на другите планети — също. Защо аз, а не те?

Чувалът сякаш се колебаеше:

— Това ми достави едно малко удоволствие. Сигурно защото знаех, че изборът ми ще бъде неприятен на тези... на седемте...

Зиблинг се усмихна.

— Вие не сте чак толкова равнодушен, колкото ви се струва. Предполагам, че е много трудно да бъдеш равнодушен към сенатора Хориган.

Това беше само първият от многото разговори с Чувала. Първоначално Зиблинг беше твърде обезпокоен от предупреждението на Чувала за относителната опасност, която заплашва човечеството, ако на неговите (на Чувала) съвети и в бъдеще се осланят толкова безразсъдно. Но би било лудост да се мъчиш да убедиш правителствените органи, че Чувалът, носещ всеки ден много милиони, е бедствие, а не благодат за човешкия род, и Зиблинг дори не се опита да направи това. След известно време той се помъчи да прогони всички тези неприятни мисли колкото може по-дълбоко в съзнанието си.

Тъй като разговорите се водеха през всеки двадесет часа, на Зиблинг се наложи да реорганизира своята програма, което не беше чак толкова просто за човек, привикнал към междупланетните тридесетчасови денонощия. Но той се чувствуваше възнаграден с лихвите за това безпокойство от редовните разговори с Чувала. Той научи много нови неща за планетите, за Слънчевата система, за галактиките, но всички тези сведения получаваше случайно, без да задава специални въпроси. Тъй като неговите знания по астрономия се ограничаваха в рамките на училищния курс, никога не беше му хрумвало, че съществуват цяла редица въпроси, които би следвало да се зададат — предимно относно другите галактики.

Впрочем вероятно нищо не би се променило, дори той да зададеше тези въпроси, тъй като някои отговори беше много трудно да

се разберат. Той прахоса три разговора поред, мъчейки се да изясни по какъв начин Чувалът е съумял без всякакъв предварителен контакт с хората да разбере земния език на капитан Ханко в онзи исторически час, когато този свръхразум за първи път се откри на хората, и как той е съумял да отговори с думи, фактически лишени от всякакъв акцент. Но дори след трите разговора Зиблинг остана само с твърде смътната представа, как това се прави.

Това не е било телепатия, както той мислеше първоначално. Това е един изключително заплетен аналитичен процес, който отчита не само думите, които са казани, но и природата на междупланетния кораб, скафандрите, които носят хората, начина, по който разговарят, и множество други фактори, характеризиращи както психологията на говорещия, така и неговия език. Това приличаше много на разсъжденията на математик, мъчещ се да обясни на човек, който не знае дори аритметиката, как се определят уравнения на сложна крива по нейната къса дъга. Само че Чувалът, за разлика от математика, можеше да направи всичко това в собствената си, така да се каже, глава, без помощта на хартия и молив.

След една година Зиблинг вече би се затруднил да каже какво го занимаваше повече: тези едночасови разговори с Чувала или хитроумно-глупашките искания на някои мъже и жени, заплатили своите сто хиляди за скъпоценните шестдесет секунди. Освен сравнително простите въпроси, задавани от учените и търсачите на щастие, които искат да научат къде могат да намерят скъпоценни метали, попадаха и сложни проблеми, заемащи по няколко минути.

Така например една жена запита къде да намери своя изчезнал син. Без необходимите данни, с които би могло да се започне, дори Чувалът не съумя да ѝ каже нищо определено. Тя отлетя обратно и се върна след един месец с огромно количество информация, прецизно подбрана, в степенуван по важност на сведенията вид. На Чувала бяха необходими по-малко от три минути, за да ѝ отговори, че нейният син очевидно е жив и се намира в една слабоизследвана област на Ганимед.

Всички разговори с Чувала, в това число и разговорите със Зиблинг, се записваха на лента, а записите се съхраняваха в централния архив на Земята. Много от записите Зиблинг не разбираше — някои поради това, че бяха строго технически, а други — защото

бяха на непознат за него език. Разбира се, Чувалът веднага научаваше всички езици с помощта на процеса, чиято същност той не можа въобще да обясни на Зиблинг, а в централния архив техническите експерти и специалистите-лингвисти изучаваха внимателно всяка фраза, всеки въпрос и отговор, за да се убедят на първо място, че клиентът не е престъпник, и на второ, за да имат данни за събиране на подходящия данък, когато клиентът с помощта на Чувала спечели състояние.

Към края на годината Зиблинг се убеди колко вярно е предсказанието на Чувала по отношение на бедствията, заплашващи човечеството. За първи път от столетия броят на учените-изследователи не се увеличаваше, а намаляваше. Знанията на Чувала направиха цяла редица изследвания излишни и унищожиха закономерната последователност на откритията. Чувалът прокоментира този факт на Зиблинг.

Зиблинг кимна:

— Виждам. Човечеството губи своята независимост.

— Да, и аз от верен роб се превръщам в негов господар. А аз искам да съм му господар толкова, колкото и роб.

— Вие можете да се откажете веднага щом поискате.

В отговор на това човек просто би въздъхнал. А Чувалът каза:

— Нямам сили за каквото и да е желание. За щастие този проблем скоро ще бъде решен и без мен.

— Имате предвид политическите сблъсквания?

Ценността на Чувала се беше увеличила невероятно и заедно с това се беше засилила жестоката борба за правото да се ползват неговите услуги. Финансовата политика придобиваше странна насока. Президенти, собственици и директори ставаха почти марионетки, тъй като всички главни политически въпроси сега не се решаваха на базата на изучаването на фактите, а чрез общуване с Чувала. Чувалът често даваше съвети на ожесточени противници и това напомняше игра на космически шах, в който гигантски корпорации и правителствени агенти играеха ролята на пешки, а Чувалът — на играч, правещ последователно ходове ту от едната, ту от другата страна на дъската. Назряваха кризи и икономически, и политически.

Чувалът каза:

— Имам предвид и политическите сблъсквания, и много други неща. Борбата за моите услуги стана твърде жестока. Тя може би има само един край.

— Имате предвид, че ще бъде направен опит да ви откраднат?

— Да.

— Това едва ли е възможно. Вашата охрана непрекъснато се засилва.

— Недооценявате силата на алчността.

Той беше прав — Зиблинг трябваше да се убеди в това твърде скоро.

В края на 14-ия месец от неговата служба, половин година след провала на Хориган на предварителните избори, се появи клиент, който заговори с Чувала на марсианския диалект прдл — екзотичен език, известен само на малцина. Той привлече върху себе си вниманието на Зиблинг и поради това, че предварително заплати един милион за безпрецедентната привилегия да говори с Чувала десет минути поред. Разговорът беше записан, но естествено остана неразбираем за Зиблинг и за всеки от останалите служещи на станцията. Направи впечатление и това, че непознатият напусна астероида само след седем минути, като въобще не използва останалите три минути, а те биха били достатъчни, за да получи сведения как да спечели цели няколко състояния. Тези три минути биха могли да бъдат използвани от други частни клиенти, но на никого не би и хрумнало да забрани използването им от правителствен служещ, и Зиблинг веднага заговори с Чувала:

— Какво питаше този човек?

— Искаше съвет как да ме открадне.

Зиблинг беше смаян.

— Какво?

Чувалът винаги възприемаше такива възклицания, изразяващи изненада, буквално.

— Искаше съвет как да ме открадне — повтори той.

— Тогава... позволете ми... той замина преди три минути, три минути по-рано от заплатеното време. Това трябва да означава, че той бърза да започне. Той иска да започне да провежда своя план веднага!

— Той вече го провежда — отговори Чувалът. — Организацията на престъпниците е осведомена отлично, ако не и абсолютно точно за

разположението на частите на охраната. Вероятно някой в правителството е предател. Мене ме запитаха кой от няколкото планове е най-добър и ми предложиха да ги разгледам от гледна точка на слабостите им. Така и направих.

— Добре, но как ние можем да възпрепятствуваме изпълнението на този замисъл?

— Той не би могъл да се възпрепятствува.

— Не разбирам защо? Нека и да не можем да им попречим да кацнат, но можем да им попречим да избягат оттука с вас.

— Има само един начин. Вие трябва да ме унищожите.

— Аз не мога да направя това! Нямам такива права, а и да имах, все пак не бих могъл!

— Моята гибел би била благодат за човечеството.

— Въпреки всичко не мога — тъжно каза Зиблинг.

— В случай че това се изключва, изход няма. Те ме помолиха да анализирам възможните стъпки, които ще бъдат предприети за преследване, но те не ме запитаха как да бягат, тъй като това би било загуба на време. Ще успеят да ме запитат, когато ще бъда в ръцете им.

— Значи — с мъка произнесе Зиблинг — нищо не мога да направя, за да ви спася. А как да спася своите хора?

— Можете да спасите и тях, и себе си, ако се качите на аварийния кораб и излетите към Слънцето. Така ще избегнете контакта с престъпниците. Мен обаче не взимайте, иначе ще ви преследват.

Виковете на охраната привлякоха вниманието на Зиблинг.

— Радиото съобщава за нападение на бандити, мистър Зиблинг. Сигнализацията за тревога не действа!

— Да, зная. Пригответе кораба — Зиблинг отново се обърна към Чувала. — Ние можем да избягаме, но те ще заловят вас. И с ваша помощ ще управляват цялата Слънчева система.

— Не е там въпросът — каза Чувалът.

— Те ще ви заловят. Може ли да се направи още нещо?

— Унищожете ме.

— Не мога — каза Зиблинг, едва не плачейки. Неговите хора нетърпеливо притичаха до него и той разбра, че не разполага с повече време. Измърмори само простата и глупава фраза „довиждане“, сякаш Чувалът беше човек и можеше да преживява като човек, и се хвърли към кораба.

Те стартираха навреме. Половин дузина кораби се носеха към астероида от няколко страни и корабът на Зиблинг успя да се промъкне точно секунда преди те да обкръжат астероида, върху който се намираше Чувалът.

Зиблинг разбра, че той и хората му са спасени. Работата отсега преминаваше в ръцете на командването на въоръжените сили, но Зиблинг си представяше как те ще се борят срещу съвършения мозък на Чувала и сърцето му се сви. Но след това стана нещо съвсем неочаквано. За първи път Зиблинг напълно осъзна, че макар Чувалът и да позволяваше да бъде използван като проста машина, като роб, отговарящ на въпроси, това обаче е така съвсем не защото неговите възможности са ограничени само със способността да анализира. Изведнъж екранът на телевизора светна.

Свързочникът притича до Зиблинг.

— Нещо се е случило, мистър Зиблинг — каза той. — Телевизорът не е включен!

Телевизорът не беше включен и независимо от това те видяха камерата, в която Чувалът прекара 14 месеца — кратък миг от своя живот. В камерата влязоха двама души — непознатият, говорещ на прдл, и сенаторът Хориган.

За изумление и на двамата първи заговори Чувалът. Той каза:

— „Довиждане“ не е въпрос и не е отговор. Това е съобщение, което не съдържа почти никакви сведения.

Хориган явно благоговееше пред Чувала, но не беше от тези, които отстъпват пред неразбираемото. Той каза почтително:

— Не, сър. Разбира се, че не съдържа. Това е просто израз...

Непознатият го прекъсна на чудесен английски език:

— Задавете се, дрънкало! Няма защо да губим време. Трябва да го вземем и да бягаме. Ще поговорим с него там.

Зиблинг успя да стовари не едно проклятие върху главата на Хориган и да съжали хората, които бившият сенатор е предал заради това, че те не са го преизбрали, когато върху екрана отново се появи образ. Това беше една стая в пиратския кораб, напускащ астероида. Никой не преследваше кораба. Очевидно планете на похитителите заедно с информацията на Чувала са се превърнали в действена комбинация.

В началото единствените хора около Чувала бяха Хориган и непознатият, говорещ на прдл, но това продължи кратко. В помещението се втурнаха още десетина души. Лицата им изглеждаха угрижени и изразяваха недоверие. Единият от тях обяви:

— Да не сте посмели да разговаряте с Чувала, докато не се съберем всички около него. Всички имаме право на това.

— Без нерви, Мерил. Да не би да мислите, че се готвя да ви измамя?

— Да, така мисля — отговори Мерил. — Какво ще кажете вие, Чувале? Имам ли основания да не му се доверявам?

Чувалът отговори късо:

— Да.

Непознатият, говорещ на прдл, пребледня. Мерил студено се изсмя.

— Бъдете внимателни, когато задавате въпроси около това нещо.

Хориган се изкашля.

— Аз нямам никакви намерения, както вие твърдите, да мамя когото и да било. Не съм такъв човек. Затова ще говоря с него аз — той се обърна към Чувала. — Сър, заплашва ли ни някаква опасност?

— Да.

— От коя страна?

— От никоя. Тя е вътре в кораба.

— Опасността незабавна ли е?

— Да.

Тук стана ясно, че Мерил притежава най-бърза реакция: именно той започна да действа пръв в съответствие с намеците, съдържащи се в отговора. Той застреля човека, говорещ на прдл, преди той да успее да се докосне до оръжието си, а когато Хориган се хвърли ужасен към вратата, хладнокръвно просна и него.

— Ето, така — каза той. — Все още ли има опасност вътре в кораба?

— Има.

— Кой? — злоещо запита Мерил.

— Опасността няма да изчезне дотогава, докато съм с вас и на кораба остане повече от един човек. Аз съм твърде голямо съкровище за такива като вас.

Зиблинг и неговият екипаж гледаха в екрана като омагьосани, очаквайки, че клането ще започне отново. Но Мерил се овладя.

Той каза:

— Почакайте, момчета. Признавам, че ние — всеки от нас би искал да има това нещо само за себе си. Но това е неосъществимо. Ние всички сме заедно в тази работа и нека бъда проклет, ако много скоро не ни се наложи да се отбраняваме срещу военни кораби. Ей, Прадер! Защо си тук, а не край перископите?!

— Аз слушам — каза Прадер. — Ако някой намисли да разговаря с това нещо, то аз искам да бъда тук и да чуя отговорите. А ако има нови методи да се удря иззад ъгъла, то искам да науча и за тях.

Мерил изпсува. В този момент корабът се затресе и той закрещя:

— Ние сме излезли от курса! По местата си, идиоти! По-живо!

Всички се хвърлиха навън, но Зиблинг забеляза, че Мерил не е толкова изплашен от общата опасност, за да не стреля в гърба на Прадер, преди нещастникът да успее да отскочи.

— Това е краят им — каза Зиблинг. — Те ще се изтрепят един друг, а останалите двама или трима ще загинат поради това, че ще бъдат твърде малко, за да управляват такъв кораб. Сигурно Чувалът е предвидил и това. Странно е само, че той не ме предупреди.

Чувалът заговори, макар в помещението, в което се намираше, да нямаше никой.

— Никой не ме е питал — каза той.

Зиблинг развълнувано закрещя:

— Чувате ли ме! Какво ще стане с вас?! Вие също ли ще загинете?

— Още не. Поиска ми се да поживея още малко — той помълча, а след това едвам чуто добави: — Не обичам изрази, които не съдържат сведения, но трябва да ви кажа: прощавайте.

Чуха се викове и стрелба. След това екранът внезапно помътня и угасна.

Чувалът, същество, което по външен вид беше така чуждо на човешките емоции, напусна завинаги пределите на Зиблинговото познание. Заедно с Чувала — както той сам всъщност предсказа — изчезна и една ужасна заплаха за цялото човечество.

Колко е странно, помисли си Зиблинг, че се чувствавам толкова нещастен при такъв щастлив край.

Публикувано в сп. „Наука и техника“, бр. 17-19/1972 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.